

TIL FODS I SIBIRIEN

350 kilometer blandt nomader

På Jamalhalvøens endeløse tundra driver nenetserne rundt med deres mægtige renflokkke. Om det er sommer og midnatssol eller vinter med 50 graders frost gør ingen forskel – tundraen er deres hjem året rundt. Gerner Thomsen har rejst i området igennem snart ti år. Her fortæller han om sommerens oplevelser i Sibiriens nomadeland.

Nomadernes renflokkke kan tælle helt op til 9000 dyr. Når lejren skal flyttes, indfanges en del af træk-renerne med lasso.

Aleksander udvælger træk-renerne fra rensdyrflokken, som gennes sammen med hjælp fra hyrdehunde.

"Hvor meget vil du betale? Ingen vil krydse Mordyjakha med en tung rygsæk som din, uden at få noget for det."

Anatolia tager en slurk af teen og læner sig tilbage i rensdyrskindene, mens han venter på mit svar. Vi bliver enige om 2500 rubler (450 kroner), hvilket jeg synes lyder af lidt rigeligt for at krydse en flod, men må senere erkende, at det fak-

rysæk. Jeg vandrer derfor langs bredden, mens Anatolia følger en lille elv, der munder ud i den første af de tre store floder. En kraftig modvind blæser fra havet, og tidevandet presser vandet så meget op i floden, at let medstrøm bliver til hård modstrøm. Fra bredden kan jeg se, hvordan sveden pibler frem på panden af Anatolia, selv om han sejler så langsomt, at jeg må slå kuskslag for ikke at blive

"Og du vil blive den første nogensinde, som tager den tur til fods," tilføjede Georgi helt opstemt, før han dejsede om i en vodkarus.

tisk er latterligt lidt. Klokken otte om aftenen vandrer vi ned til gummi-båden ved søen og begynder projektet. Deltaet består på dette sted af tre store, parallelle floder, som alle skal krydses, før vi er i mål. Gummibåden ligner en halv-flad badering og er så lille, at der kun er plads til Anatolia og min

nedkølet i den klamme havgus.

Ved midnat når vi den første overbæring, som skal bringe os til den anden flod. Det meste af området står under vand, så en overbæring på et par kilometer, med en uhåndterlig gummibåd og en 40 kilo tung rygsæk, kan hurtigt blive uoverskueligt.

Om sommeren står menuen stort set kun på rå fisk, som fanges med net i søerne. Hvis nettet er tomt, så går man sulten i seng.

Drengene lærer fra de er helt små at kaste med lasso og andre færdigheder, som er livsnødvendige for at kunne overleve på tundraen som rensdyrnomade.

På vej til Viktoria langs stranden ved Karahavet. Gummistøvler er det eneste fornuftige fodtøj på Jamalhalvøen, da der er sumpet de fleste steder.

GERNER THOMSEN

Gerner har besøgt Rusland 30 gange – oftest på vandre- eller skiture i russernes gigantiske vildmark, lige fra Kolahalvøen i vest til Kamtjatka i øst. For 10 år siden tog han for første gang til Jamalhalvøen, stod af på station 220 km og fandt ved et rent lykketræf sin første nomadefamilie ved at vandre ud på tundraen. Lige siden dengang har nomadelandet i nord haft en særlig plads i hans hjerte og været det sted, der ubetinget har førsteprioritet i hans rejseplaner, hvad enten det er vinter eller sommer. "At få lov til at være tæt på ét af verdens få, oprindelige nomadefolk er utroligt fascinerende – de lever stort set på samme måde, som deres forfædre gjorde for flere hundrede år siden, og dét at de i det hele taget kan og fortsat ønsker at leve under disse barske betingelser frem for alt andet, bliver ved med at imponere mig", siger Gerner. Nenetserne har deres eget sprog, men når Gerner kommunikerer med dem, foregår det på russisk, som de fleste af nomaderne også taler. Læs mere på www.gernerthomsen.dk

Myggesæsonen er på sit højeste i midten af juli, men både børn og voksne er vant til det. Hvis nomaderne har myggespray, bruges det til renerne og kun sjældent til dem selv.

Tørstig i deltaet

Overbæringen fra anden til tredje flod slår dog alt og suger det sidste overskud ud af os begge. Tågen ruller ind fra havet og gør det i lange perioder umuligt at orientere sig. Vi har gået i snart ti timer og tørster begge, men alt vandet omkring os er salt og umuligt at drikke. Endelig dukker den sidste og største flod op – selve Mordyjakha. Den er bred som et ondt år, og ude på midten rejser hvide skumtoppe sig i vinden. At forsøge en krydsning her vil være ren sibirisk roulette – især da det pludselig går op for mig, at Antatolia ikke kan svømme. Vi mobiliserer derfor de sidste kræfter og vandrer et par timer opstrøms i håbet om at finde et smallere sted at krydse. Ubehagelige kviksandsområder er flere gange tæt på at trække gummistøvlerne af os, men ud på morgenstunden når vi endelig et sted, hvor vi godt tør krydse. Overfarten foregår ad to omgange – først med rygsækken, så med mig. Anatolia er nervøs og råber med jævne mellemrum, at jeg skal sidde helt stille.

Vel ovre på den anden side finder vi en sø med frisk drikkevand. Jeg får gang i primussen, og snart sidder vi og griner af oplevelserne, mens varmen langsomt vender tilbage i kroppen. Selv om vi har været undervejs i et halvt døgn, så vil Anatolia hjem til familien med det samme. Utroligt, manden er 55 år! Det bekræfter min antagelse, at disse nomader må være gjort af

et helt specielt stof. Selv skulle jeg ikke nyde noget af gå videre uden lidt hvile.

Foran mig ligger 150 kilometers solovandring til Morrasale – et udsted ved Karahavet, som dårligt nok er med på mit gamle russiske militærkort, men efter sigende huser en vejstation og tre lokale nomadefamilier. Mit håb er, at jeg dér kan få et lift i en motorbåd sydpå mod mere civiliserede egne.

Rå fisk

Jeg tænder op i primussen igen og tager hul på en frysertørret – noget som jeg har drømt om længe. De sidste tre uger har jeg udelukkende levet af rå og kogt fisk, mens jeg fulgtes med tre nomadefamilier på deres vandring mod Karahavet. Rejsen begyndte for en måned siden, da jeg tomlede en helikopter på tværs af Jamalhalvøen: Fra landsbyen Sejakha i øst til russernes gasfelter i vest. Jeg så de tre familiers telte fra luften, vandrede ud til dem, og fik lavet en aftale om at følges med dem og deres 1500 rener mod havet. Og jeg skal lige love for, at man ikke bliver fed af at være rensdyrnomade! Hver aften blev der sat net i søerne, men ikke sjældent var nettene tomme næste morgen, og så måtte vi nøjes med tørre brødkorper, lidt harskt smør og sort te.

Hvorfor slakter de ikke bare én af deres mange rener, tænkte jeg flere gange. Svaret kom, da Aleksander en dag skulle forklare mig lidt om rensdyrhold:

Nenetserne bor i deres tipilignende telte, tjum, året rundt. Om sommeren består de af et lag kanvas og et lag filt – om vinteren af to tykke lag rensdyrskind. Teltene rejses på under en halv time.

”Skindet om sommeren er ubrugeligt til at sy tøj af, så vi slagter først renerne, når de har fået deres efterårspels.”

Hvis det var mig, havde jeg nu nok accepteret en halvkikset rensdyranorak mod at få fyldt en slunken mave, men for nomaderne drejer det sig om, at intet må gå til spilde – ellers overlever man ikke på tundraen i det lange løb.

Tæt på Karahavet sagde jeg farvel til de tre familier over et par flasker vodka. Mændene syntes, at min plan om at vandre til Morrasale lød som en vovet, men interessant ide.

”På denne årstid kan du vandre fra telt til telt – alle nomaderne står tæt ved havet nu,” sagde Aleksander.

”Og du vil blive den første nogensinde, som tager den tur til fods,” tilføjede Georgi helt opstemt, før han dejsede om i en vodka-karus. Men helt uskeptiske var de nu heller ikke.

”Det bliver ikke nemt, at finde nogen i Morrasale, som vil sejle dig sydpå. De tre familier er underlige, og russerne passer sig selv,” lød advarslen.

En seng af rensdyrskind

Med maven fuld af frysetørret, får jeg rigget rygsækken til og gjort klar til første etape mod Morrasale. Allerede på andendagen er der bid. På lang afstand ser jeg teltene fra en nomadegruppe på ni familier med tilsammen 6000 rener. Både dyr og mennesker undrer sig

dybt over den mærkelige dansker, der vil vandre til Morrasale, men gæstfriheden overgår forbløffelsen, og de tilbyder husly for natten.

Det at sove sammen med nomaderne kan være lidt af en oplevelse – alle sover ved siden af hinanden på rensdyrskind: Mænd, kvinder, børn, gamle, syge og så videre. Så det er noget af et støjbillede, der kan opstå ud på natten, når et spædbarn begynder at vræle, når

Jeg vælger den sidste mulige løsning – at svømme over den 50 meter brede flod.

en gammel mand hoster blod op fra sin kroniske bronkitis, eller når sidemanden bare snorker. Det er heller ikke ualmindeligt, at nomaderne holder indfangede falkeunger som husdyr, eller at moderløse rensdyrkalve tages ind i teltet. Den første nat bliver jeg således holdt vågen af en falkeunge, der skræpper op efter mad, og en gryntende rensdyrkalv, der højlydt kalder på sin mor i en stiv klokke-tid. Nomaderne sover fra det meste – iført lange rensdyrstøvler og med en lang rensdyrpels som dyne.

Rå lever og rensdyrblod

Tundraen er flad som en pandekage, men alligevel ikke noget nemt vandrelandskab. Store områder står under vand, så ofte skyder man

højest et par kilometer i timen. Bestiger man en af de få bakketoppe, føler man at have udsigt til verdens ende – og så er det, man kan være heldig at spotte naboens telte. Lige akkurat dét sker for mig efter tre dages solovandring. Jeg kommer til at bo hos Oleg, som med sit lange fuldskæg og en laset camouflagejakke ligner Bin Laden.

Til min store overraskelse får vi kød på bordet næste dag. Oleg slagter en ren ved at gokke den i nødden med bagsiden af en økse og bagefter kvæle den med et reb. Herefter begynder et mindre festmåltid, hvor naboerne deltager og spiser med på skift: Først mændene, senere kvinder og børn. Nomaderne skærer små stykker kød og rå lever fra den nyslagtede ren, dyp- per det i blod, tager det i munden, og med et hurtigt snit af en kniv, skæres det over lige foran læberne. Det hele skylles ned med et krus varmt rensdyrblod, som er rigt på vitaminer.

Et mislykket lift

Endelig oprinder dagen, hvor Morrasales forfaldne træhuse dukker op ude i horisonten. I sovjet-tiden var stedet en stor militærbase, men nu ligger rustne tønder og gammelt affald og flyder i hele området. Tættere på tumler tre knægte mig i møde, og deres far, Ilja, byder mig indenfor i et af de få huse, der endnu selv kan stå.

”Prøv noget af det her”, siger han, og rækker mig et krus med en hvidlig, grumset væske.

Kvinderne har ansvaret for de huslige sysler – samle brænde, passe børn, lave mad og sy – mens mændene passer rensdyrene. Pigen her har selv udvalgt renerne, som skal trække hendes slæde.

Det viser sig at være hjemmebrændt sprit lavet på sukker og smager som rævepis. Jeg sprøjter skidtet ud – resten af kruset vælter én af sønnerne, da han falder ind i bordet.

”Du må have os undskyldt, hvis vi er lidt fulde, vi har drukket en del af det her,” siger den yngste på 13 år.

Ilja er flink og giver mig husly, men han har ikke benzin nok til at give et lift sydpå i sin motorbåd. I stedet sejler han mig over på den anden side af Morrasale-floden, hvor der ligger en russisk vejstation, men heller ikke her, har jeg heldet med mig. Stationsforstanderen, Pavlovitj, siger jeg blot skal vandre 80 kilometer sydpå til Viktoria, hvor russerne arbejder på at lægge rørledninger fra Jamals gas-felter ned i vandet.

”Derfra har du mulighed for at få et helikopterlift. Og nå ja, de 80 kilometer vil jeg selv kunne gå på et døgn,” siger han. Jeg kigger en ekstra gang på Pavlovitj: En stor mand med mindst 20 kilo for meget på sækken. Jeg føler mig overbevist om, at han ikke engang vil kunne gå en halv time med min rygsæk. Men Pavlovitjs kone serverer nogle skønne blinis og en fantastisk kål-suppe, og da jeg vil købe noget mad til den videre tur, så får jeg alt det jeg vil gratis af Pavlovitj.

Selvfølgelig går turen ikke så let og hurtigt, som Pavlovitj havde lovet. I begyndelsen kan jeg dog følge strandbredden langs Karahavet, hvilket er en del nemmere end den ujævne og bløde tundra. Men ligeså stille og roligt begynderne problemerne. Floderne bliver bredere, og jeg må gå flere kilometer ind i landet for at finde krydsningssteder. Snart er jeg tilbage på tundraen igen, hvor jeg ofte støder på moser eller områder med højt, ufremkom-

meligt pilekrat. Ind imellem støder jeg også på nomaderne, som ryster på hovedet over mit projekt.

”Njet”

Tæt på Viktoria dukker der små metalbarakker, støvede betonveje og sand frem overalt. Omkring 300 russere arbejder her, og chefen, Dmitrij, er en midaldrende fyr med krøllet T-shirt og fedtet nakkehår. Han lyser helt op, da han hører min historie – russere kan godt lide, når noget er ekstremt, og Dmitrij opfatter åbenbart mit vandreprojekt som værende i denne kategori. Jeg får at vide, at der dagligt er helikopterflyvning vestpå til byen Vorkuta på fastlandet – og der er tilmed god plads, fortæller Dmitrij.

”Jeg bliver dog nødt til at ringe til min chef i Skt. Petersborg, som skal give grønt lys,” fortsætter han.

Jeg sidder på kontoret og følger samtalen mellem Dmitrij og direktøren. Direktøren fatter tilsyneladende ikke en brik af sammenhængen. Til sidst lægger Dmitrij røret på og siger helt slukøret:

”Njet!”

Jeg tygger lidt på det sure afslag og tager kortet frem. Der er nu kun én mulighed: At vandre 120

En familie slagter 30-40 rener om året, og hver gang samles nomaderne om den nyslagtede ren for at nyde delikatesser som rå lever, spiserør og varmt rensdyrblod. Blodet og det rå kød giver nomaderne vitaminer, som de ellers ville have svært ved at få med den ensidige kost.

Et almindeligt aftensmåltid er sat på bordet: Rå fisk fanget i søerne, tørrede brødskorper, smør og et krus sort te med sukker. Nomaderne har først mulighed for at proviantere, når de i begyndelsen af vinteren kommer til landsbyerne sydpå.

Stegt rensdyrgevir – endnu en delikatesse. Gevir med hår svitses over ilden i op til en halv time og kan derefter skrælles i seje gummibåndslignende trevler, der spises uden tilbehør.

En familie har et dusin slæder, som hver bliver trukket af tre-fem rener. Både sommer og vinter sidder rendyrnomaderne på slæderne og styrer dem med en lang stav.

kilometer sydøstpå til Juribej-stationen på Gazproms arbejds-jernbane og håbe på et lift med toget. Ruten skæres dog over midtvejs af Jasavejjakha-floden, som jeg kan se må være en bred og meget dyb flod. Jeg har desuden på fornem-

FAKTA OM JAMALHALVØEN

Jamalhalvøen er et arktisk tundraområde (dobbelt så stort som Danmark) nord for polarcirklen med 50.000 søer og et utal af floder. Hjemsted for 4.500 rendyrnomader og deres 180.000 tamrener. Rensdyrnomaderne (nenetserne) bor på tundraen i tipilignende telte og flytter op til 1500 kilometer årligt – siddende på selvbyggede slæder trukket af renerne.

Rummer nogle af verdens største naturgasreserver – fra 2012 planlægger russiske Gazprom at forsyne Europa med gas fra bl.a. Jamalhalvøen.

Vådt og fladt landskab uden markante pejlemærker – gummistøvler og en GPS er uvurderligt!

Gerner Thomsen sammen med de tre familier, han fulgtes med i starten (kvinderne er inde i teltene). Både dyr og mennesker er tydeligvis generet af myggene, som kulminerer på dette tidspunkt.

let op af fire russere, som arbejder på Juribej-stationen og er kørt ud i deres jeep for at sætte net i søerne. En fisketur uden vodka er for russere som en god middag uden dessert, og drikkeriet fortsætter tilbage i barakkerne, hvor den ene flaske vodka efter den anden bliver åbnet. Jeg er fuldstændig udmast og skal ikke nyde noget af at hælde sprut indenbords i store mængder.

”Hvad med 50 gram, kan du ikke bare drikke 50 gram?” spørger russerne og stikker mig et halvfylt tandkrus.

Jeg nipper lidt til det for ikke at fornærme nogen og kaster mig over stegt kylling, kaviar, friskt brød og andre lækkerier, som bliver sat på bordet. Næsten to måneder på tundraen med for lidt og ensformig mad har sit sine spor, og min appetit er glubende.

”Du bliver nødt til at drikke mere vodka – det er ren medicin for din krop,” siger den ene russer.

Næste morgen ser jeg ham stå og knække sig bag én af barakkerne.

Det er ved at blive efterår og koldt, så togføreren har fyret op i de kuldrevne radiatorer. Fra vinduet ser jeg tre nomadefamilier bakse med at få teltene op i den kraftige blæst. Mens jeg sidder i det varme tog og kan se frem til et gensyn med civilisationen, og et madorgie i dagligdagen der slår alt, hvad nogen nomade nogen sinde har set, så fortsætter disse folk med at leve året rundt på tundraen – uanset vejr og vind. Og uanset om der er fisk i nettet eller om Rusland har zarstyre, kommunisme eller demokrati. Jeg er fuld af beundring og har dyb respekt for disse mennesker – og ikke mindst deres store gæstfrihed under så svære forhold. Måske det er derfor, jeg allerede nu kan sige, at det formentlig ikke er sidste gang, jeg tager turen nordpå til Jamalhalvøen.

melsen, at der ikke vil være nogle nomader i området på denne årstid, så jeg kan ikke forvente hjælp til krydsning af floden. Men der er ingen alternativer, så forsøget må gøres. Det bliver til en lidt aparte proviantering i kantinen, som venter på friske madforsyninger. Således vandrer jeg af sted med fem franskbrød, lidt fiskekonserves, to glas syltetøj og en hel stegt kylling i rygsækken.

Svømmetur over floden

Jasavejjakha-floden er lige akkurat så bred og stor, som jeg havde frygtet. Jeg kigger på kortet – den er lang som en mørk polarnat, og jeg befinder mig tæt på dens udløb. Hvis jeg skal finde et sted at krydse, er det nødvendigt at gå mindst tre-fire dage opstrøms. Jeg sætter mig ned og overvejer situationen. At gå tilbage til Viktoria er ikke ligefrem noget, der trækker voldsomt – og hvad så dér, i øvrigt? Jeg vælger den sidste mulige løsning – at svømme over den 50 meter brede flod. Jeg har et par vandtætte sække, som jeg kommer tingene i, og med dem kaster jeg mig ud i det kolde vand. Seks gange må jeg krydse floden, før jeg har fået alt med. Tænderne klapper, og benene er ved at gå i kramper, da jeg endelig står på den anden side og skal have det hele ned i rygsækken igen.

Nu er der ingen ting, der kan stoppe mig fra at nå jernbanen. Sent den sidste dag bliver jeg sam-